

РАЗНАВІДНАСЦІ ПЕРЫЯДУ ЯК СІНТАКСІЧНАЙ КАТЭГОРЫІ

У навуковай літаратуры няма адзінага погляду на вызначэнне перыяду як сінтаксічнай адзінкі. Ужо гэты факт гаворыць пра недастатковую даследаванасць данай сінтаксічнай катэгорыі ў беларускім мовазнаўстве. Таму так мала ўвагі аддаецца вывучэнню перыядаў і ў сярэдняй школе, і нават у ВНУ, хоць у свой час перыяды былі ў навучальных праграмах [1, с. 52].

Па-рознаму даюцца азначэнні гэтага паняцця ў шматлікіх слоўніках. Так, напрыклад, у “Слоўніку рускай мовы” С. І. Ожагава перыяд тлумачыцца як “складаны развіты цэлы сказ з падрабязным развіццём думкі” [2, с. 511], а ў “Слоўніку-даведніку лінгвістычных тэрмінаў” Д. Э. Разенталя і М. А. Целянковай сцвярджаецца, што “перыяд – моцна развіты просты сказ ці мнагачленны складаны сказ, які характарызуецца з боку зместу значнай паўнатай і завершанасцю выражэння думкі, адзінствам тэмы, а з боку інтанацыі распадзеннем на дзве часткі: павышэнне і паніжэнне” [3, с. 279]. Блізкае да гэтага азначэння знаходзім у “Слоўніку лінгвістычных тэрмінаў” П. У. Сцяцко, М. Ф. Гуліцкага і Л. А. Антанюк [4, с. 100-101]. Такім чынам, паняцце перыяду звязваецца з паняццем моцна развітага, часцей за ўсё складанага сказа.

Даследаваны матэрыял, узяты з твораў беларускіх паэтаў, дае падставы сцвярджаць, што перыяд – і моцна развіты просты сказ, і мнагачленны складаны сказ ці некалькі сказаў, аб’яднаных адной тэмай, завершанасцю выражэння думкі, інтанацыйным раздзяленнем яе на дзве (радзей – тры) часткі. Адна частка вымаўляецца з паступова ўзрастальным павышэннем голасу (інтанацыі, тону, вымаўлення), затым ідзе выразная паўза, пасля якой наступае прыкметнае пані-

жэнне голасу. Павышэнне і паніжэнне яго ў сваю чаргу адрозніваюцца паміж сабой структурна, семантычна і стылістычна. Калі ў павышэнні найчасцей змяшчаецца пералік фактаў, падзей, сцвярджэнняў, то паніжэнне выступае своеасаблівым абагульненнем сказанага, калі на аснове шэрагу прыведзеных фактаў робіцца кароткі вывад. Павышэнне танальнасці паступова пераконвае чытача ў тым, што сцвярджаецца ў паніжэнні. Тыповым прыкладам перыяду з'яўляецца кожная строфа верша М. Танка "Родная мова".

Вышэй адзначалася, што ў перыядзе можна вылучыць тры часткі ("Вернасць", "Я помню" М. Танка; "Хутчэй бы..." П. Панчанкі і інш.), але такое выдзяленне даволі ўмоўнае, таму што паводле сэнсу трэцяя частка цесна звязана з павышэннем ці паніжэннем вымаўлення ўсяго перыяду і з'яўляецца ўступам або дапамагае зрабіць больш важнае заключэнне.

Структура і сувязь са складаным сказам абумоўліваюць разнавіднасці перыяду. Члены перыяду, як і часткі складанага сказа, могуць выражаць часавыя, месцавыя, прычинныя, умоўныя, мэтавыя, параўнальныя, уступальныя, азначальныя, дапаўняльныя, супраціўныя, далучальныя, выніковыя і прэдыкатыўныя адносіны.

1) Перыяд *часавы* тады, калі адна з частак (часцей тая, у якой адбываецца павышэнне голасу) паказвае на час дзеяння, узгаданага ў другой частцы:
Калі ж асеннія навiны

*Змянялі сад, калі з бяроз
Рваў лісце вецер, а мароз,
Наліўшы ягады рабіны,
Траву губіў, і мы нагой
Узрывалі прэлых лісцяў слой;
Калі патроху чырванелі
Чаромха, ліпа, стройны клён,
А гнёзды змрочныя варон
Між голага галля чарнелі,*

*І грозны вечара пажар
Пылаў між бура-шызых хмар;
Калі асенні вецер дзіка
Стагнаў і глуха па начах
Грымеў у наш жалезны дах,—
Тады да лета Вераніка
Ад нас знікала ў інстытут
І не будзіла згадак тут.
М. Багдановіч. Вераніка*

Адносіны паміж часткамі часавага перыяду нагадваюць адносіны паміж часткамі складанага сказа з даданай акалічнаснай часу: 1. *Калі* на вуліцы марозны лютаўскі надвячорак, *калі* ўсё вакол дрэмле ў сіняватым мроіве, *тады* зорнае неба нараджае ў душы чыстае пачуццё ўзнёсласці і замілавання светам (П. Клімук). 2. *Калі* начальнік аэрадрома назваў парол, *тады* камандзір паклаў пісталет у кабуру, *прыветна ўсміхнуўся і працягнуў начальніку руку* (А. Кулакоўскі).

Як бачна, і перыяд, і прыведзены прыклад іншай складанай сінтаксічнай адзінкі з'яўляюцца складаназалежнымі сказамі, у якіх даданая частка злучаны з галоўнай пры дапамозе злучніка *калі*. Разгледжаны перыяд можна назваць і складаназалежным сказам з сузалежным падпарадкаваннем.

2) Перыяд *месцавы* тады, калі ў павышэнні танальнасці ўказваецца месца дзеяння, названага ў паніжэнні:

*Я ведаю —
туды вярнуся,
дзе пахне жытам і сасной,
дзе з развітальным плачам гусі
лятуць
над сіняй стараной,
дзе добрыя, як сонца, людзі,
дзе спеў крыніц,
дзе крыгалом,*

*дзе ветрык трапяткім крылом
гарачы твар табе астудзіць,
дзе месяц абмывае рогі
ў прадонні чыстае вады,
дзе ў белых туманах сады,
дзе ад вады дранцвеюць ногі...
Я ведаю —
прыйду туды.
Я. Шабан. Я ведаю...*

Фармальна прыведзены перыяд можна назваць складаназалежным сказам з сузалежным падпарадкаваннем. Аднак трэба зазначыць, што элементы павышэння танальнасці гэтага перыяду сінтаксічна і сэнсава звязаны са сказам, які размешчаны ў пачатку і паўтораны ў заключнай частцы – паніжэнні (гэта так званы акаймаваны перыяд [1, с. 53]). Пры гэтым часткі месцавага перыяду звязваюцца пры дапамозе тых жа злучальных слоў, што і часткі складанага сказа з даданым акалічнасным месца: 1. *Глянь туды, дзе машыны спяваюць, дзе палае ў горане сталь, дзе рабочыя песні складаюць пад сталёвы напеў малатка (П. Трус).* 2. *Вера пайшла туды, дзе грывіраваліся дзяўчаты (А. Асіпенка).*

3) Перыяд прычынны тады, калі ў адной з яго частак заключаецца прычына, у другой – следства:

*Няма той рэчкі, што з вірамі,
Няма той пушчы са звярамі,
Няма русалак, лесуноў.
Няма вужакі пад дрывамі
Цыбатых птушак за дварамі*

*І нават ветраных млыноў.
Няма той рэчкі, што люляла, –
Час рэчку ў травы перашыў.
Не знаю – многа альбо мала
Ў сваім стагоддзі я пражыў.*

А. Пысін. Няма той рэчкі...

Часта ў прычынным перыядзе сувязь паміж павышэннем і паніжэннем яго танальнасці можна параўнаць з сувязцю паміж часткамі складанага бяззлучнікавага сказа, цесна звязаных паміж сабой прычыннымі адносінамі (бяззлучнікавую сувязь у такіх сказах можна замяніць на падпарадкавальна-злучнікавую, выкарыстаўшы адпаведныя злучнікі *бо, таму што, паколькі* і інш.): 1. *Не страшна мне ні твань, ні багна, ні віхуры гул і свіст – я за жыццё схпіўся прагна, як за галлё дубовы ліст (П. Броўка).* 2. *Людской не пачуеш гамонкі, не стукне там конь капытом – скрозь вее магільнай палонкай, жах кожным ківае кустом (Я. Купала).*

4) Перыяд умоўны, бо павышэнне танальнасці паказвае на змяшчэнне ўмовы таго, пра што будзе ісці гаворка ў паніжэнні:

*І радасць – нікая радасць, а горыч,
І песня – нікая песня, а скарга,
І страва – нікая страва, а камень,
І брага – нікая брага, а слёзы,*

*І сонца – нікае сонца, а крыга, –
Калі ты на свеце ўсім гэтым
Не маеш з кім падзяліцца.*

М.Танк. І радасць – нікая радасць...

Параўнаем сувязь паміж часткамі адзначанага перыяду і часткамі складанага сказа з даданым умовай: 1. *І сканаў бы – спамінай як звалі, і які быў верны ён, агонь, калі б гэтай ноччу не прысталі двое закаханых да яго (В. Вітка).* 2. *Нашто ж на зямлі сваркі і звадкі, боль і горыч, калі ўсе мы ляцім да зор? (М. Багдановіч).* Як відаць з прыкладаў, часткі умоўнага перыяду звязваюцца так, як і часткі складаназалежнага сказа з даданай акалічнаснай умовай. Пры гэтым для падпарадкавальнай сувязі выкарыстоўваюцца злучнікі, характэрныя для сувязі частак у складаным сказе з адпаведнымі даданымі.

5) Перыяд мэтавы тады, калі ў адной з яго частак тлумачыцца мэта дзеяння, заключанага ў другой частцы:

*Тут схадзіліся плямёны
Спрэчкі сілаю канчаць,
Каб багата адароны
Мілы край наш зваяваць,
А нас цяжка ў сэрца раніць,
Пад прыгон узяць навек,
Нашы скарбы апаганіць,
Душу вынесці на здзек,*

*Каб у віры той аглухі
Знішчыць нашы ўсе сляды,
Каб не ведалі і ўнукі,
Хто такія іх дзяды.*

Я. Колас. Сымон-музыка

Адно з частак мэтавага перыяду можна назваць галоўнай (у прыведзеным прыкладзе гэта павышэнне вымаўлення), другую – даданай (паніжэнне). Да часткі з паніжэннем тону ставіцца пытанне з якой мэтай?, характэрнае для даданых акалічнасных мэты. Параўнаем: 1. *Падабрэць, памякчэць, назаўсёды скарыцца непадкупнай суровай сваёй чысціні, каб істоты сваёй адкрываць таямніцы, каб душу гартаваць на высокім агні (С. Грахоўскі).* 2. *Агледзьце, братцы, добра косы, каб не псаваць свае пракосы, каб не ўвадзіць людзей у грэх, касарства зводзячы на смех (Я. Колас).* Як бачна, і часткі мэтавага перыяду, і часткі складанага сказа звязаны падпарадкавальнай сувяззю, для якой у абедзвюх канструкцыях выкарыстоўваюцца аднолькавыя злучнікі.

б) Перыяд параўнальны, калі змест частак параўноўваецца, таму вельмі часта члены такога перыяду звязваюцца параўнальнымі злучнікамі, як і часткі складаназалежнага сказа з даданай параўнальнай:

*Як дзве старэнькія кабеткі,
К каторым старасць неўзаметкі
Падкраўшысь злодзеем срэдзь ночы,
Як смачны сон змыкае вочы,
Красу і крэпасць забірае
І ўсю іх жыласць выкрадае
Ды кіне іх адных, старэнькіх,
Адных, як перст, і чуць жывенькіх,
І не патрэбных нікому*

*На цягасць жыццю маладому, –
Так каля хаты, у садочку,
Схіліўшысь ціхенька ў куточку,
Стаялі дзве вярбы старыя,
А навакола маладыя
Дзярэўцы пышна красавалі,
На свет вясёла пазіралі.*

Я. Колас. Новая зямля

Супаставім прыведзены перыяд са складаназалежным сказам з адпаведным даданым: 1. *Як глядзіць хворымі вачыма аперыраваны калека на кастылі, што да ложка прынёс яму санітар, так глядзеў Сяргей Пятровіч на абстаноўку свайго кабінета, на тэхнічныя прылады, на кнігі, на чарцяжы (Э. Самуйлёнак).* 2. *Як ворану вышэй арла не лятаць, так ворагу нашай зямлі не таптаць (К. Крапіва).* Як відаць з прыкладаў, выкарыстоўваюцца аднолькавыя злучнікі як пры злучэнні частак перыяду, так і пры злучэнні частак у складаным сказе; змест абедзвюх частак супастаўляецца, і таму адна з іх – залежная (у прыведзеным перыядзе – павышэнне тону) адказвае на пытанне як?

7) Перыяд уступальны, калі паміж часткамі заключаюцца ўступальныя адносіны, звычайна ў павышэнні танальнасці такога перыяду пералічваюцца ўмовы, якія перашкаджаюць ажыццяўленню таго, пра што гаворыцца ў паніжэнні:

*І хоць не з такім хваляваннем сягоння
За свет, у краіны заморскія еду,
Як некалі ехаў праз родныя гоні
Па дрovy, па сена, кірмашаваць з дзедам;
І хоць, пакідаючы дом свой, краіну,
Даўжэй, як тады, не адводжу я зроку
Ад белай ў імгле развітальнай хусціны
Ад родных прычалаў, зямлі і аблокаў,—
І зноў я ў дарозе...*

М. Танк. Перад дарогай

Часткі ўступальнага перыяду, як і часткі складаназалежнага сказа з адпаведнай даданай, характарызуюцца своеасаблівымі супраціўнымі адносінамі: галоўная частка (у перыядзе – гэта паніжэнне тону) паказвае на тыя акалічнасці, абставіны, насуперак якім адбываюцца падзеі другой часткі (павышэння). Даданая ўступальная частка, як і павышэнне танальнасці перыяду, адказвае на пытанне нягледзячы на што? і падпарадкоўваецца галоўнай частцы (паніжэнню)

пры дапрмозе злучніка і хоць, самага распаўсюджанага сярод уступальных злучнікаў: *1. І хоць рукі натруджаны вельмі, і хоць нервы напята аж надта – не катуе сэрца пякельнасць (П. Глебка). 2. І хоць крыўдна, і хоць горка – будзь мужным і цвёрдым, як крэмень (З. Астапенка).*

8) Перыяд азначальны тады, калі павышэнне тону ўяўляецца як своеасаблівае вызначэнне нейкай асобы, прадмета, падзеі і інш., пра што ідзе гаворка ў паніжэнні:

*Беларусь, Беларусь –
Край замчышч, курганоў,
Дзе таяцца страхоцці і звод,
Дзе русалкі выходзяць з віроў
І начніцы вядуць карагод,*

*Дзе пад шум каласоў ведзьмары
На палетках заломы кладуць
І ў Купальскую ноч у бары
Забабоны ў пацёмках снуюць.
У. Жылка. Беларусь*

Павышэнне танальнасці данага перыяду выконвае ролю разгорнутага азначэння да якога-небудзь слова, змешчанага ў паніжэнні. Звычайна павышаная частка паясняе, характарызуе прадмет (або асобу) і адказвае на пытанне *які? (якая?, якое?, якія?)*. З паніжанай часткай найбольш часта звязваецца пры дапамозе злучальных слоў *які, што*, часам могуць выкарыстоўвацца і іншыя злучальныя словы (у прыведзеным прыкладзе злучальнае слова – прыслоўе *дзе*). Усё адзначанае характэрна для складаназалежнага сказа з даданай азначальнай, што можна пацвердзіць наступнымі прыкладамі: *1. Люблю наш край – старонку гэту, дзе я радзілася, расла, дзе першы раз пазнала шчасце, слязу нядолі праліла (К. Буйло) 2. Максім Астапавіч раскажаў нейкае колішняе здарэнне з свайго жыцця, дзе ён уявіўся сам сабе як чалавек цвёрды і ўпарты, бадай што геройскі (К. Чорны).*

9) Перыяд дапаўняльны, калі адна частка (пераважна з павышэннем тону) удакладняе змест другой, дапаўняе, развівае яе, звычайна да першай часткі можна ўмоўна паставіць пытанне дапаўнення:

*Думы, мары мае!..
Ганаруся я тым,
Што навек заўладалі
Вы сэрцам маім,
Што мяне, як і ўсіх
Неспакойных людзей,
Вы ўзялі ў падарожжа*

*Вялікіх падзей,
Што ў дарозе няспынай
З юнацкай пары
Мне ваш голас чуваць
Як сёння ў бары.*

А. Куляшоў. Маё сэрца ў бары

Даны перыяд з'яўляецца складаназалежным сказам з сузалежным падпарадкаваннем. Адна з частак дапаўняльнага перыяду, як і адпаведная залежная частка складанага сказа, з'яўляецца своеасаблівым разгорнутым дапаўненнем, паясняючы пераважна дзеяслоў-выказнік другой часткі. Часцей за ўсё павышэнне і паніжэнне дапаўняльнага перыяду (які даданыя дапаўняльныя ў складаным сказе) звязваюцца пры дапамозе злучніка *што*, у паніжэнні (адпаведна – ў галоўнай частцы сказа) могуць быць указальныя словы, з якіх найбольш ужывальным з'яўляецца займеннік *той* ва ўсіх склонавых формах: *1. О маці! Як я ганаруся тым, што і я твой родны сын, сын партызанкі Беларусі (М. Аўрамчык). 2. Бацькі былі ўсцешаны тым, што дзеці сталі на свае ногі, што кожны знайшоў сваю дарогу ў жыцці (М. Лынькоў).*

10) Перыяд супраціўны, у якім часткі супрацьпастаўляюцца, г. зн. змест адной часткі процілеглы зместу другой часткі:

*Люблю і я скляпенне зор,
люблю зямлі абшар,
і роўны луг, і ўзгібы гор,
і шум лясны, і гвар,
люблю жыццё, а ў ім людзей,*

*і кшталты іхніх душ,
люблю вянкi плясці з надзей, –
а не пазт.*

А. Гарун. Людзям

3 прыведзенага прыклада відаць, што змест адной з частак не адпавядае зместу другой. Для сувязі павышэння і паніжэння тону перыяду ўжываецца злучнік *а*, найбольш ужывальны ў супрацьпастаўляльных канструкцыях. Супраціўны перыяд даволі часта бывае складаным сказам, у якім паміж састаўнымі часткамі ўстанаўліваюцца камбінацыі пералічальных і супастаўляльных адносін, аб чым сведчыць прыведзены прыклад перыяду, але паніжэнне тону ўзнікае якраз пры супрацьпастаўленні частак. Сувязь супраціўнага перыяду са складаназлучаным сказам, у якім аб'яднаны пералічальна-размеркавальныя і супраціўныя адносіны, можна пацвердзіць наступнымі прыкладамі: 1. *І хістаецца асока, і шуміць высокі бор, а ў душы не замаўкае струн вясёлых перабор (М. Багдановіч).* 2. *Ужо і вечар на паходзе, і ноч глядзіць з лясоў, нізін, а ў Петрушах аб той прыгодзе няма ніякіх больш навін (Я. Колас).*

11) Перыяд далучальны, паніжэнне якога змяшчае нейкае дадатковае паведамленне да сказанага ў павышэнні, своеасаблівае запрашэнне разважаць разам з аўтарам над закранутай ім праблемай. Часам аўтар быццам перакрэслівае сказанае і прымушае задумацца над праблемай, толькі на першы погляд не звязанай з той, што ўздываецца ў павышэнні:

*Парог, вычасаны з успамінаў,
Астаўся за мной;
Дзверы, на завесах цвыркуновай песні,
Засталіся за мной;
Вокны, зашклёныя вачамі блізкіх,
Асталіся за мной;
Хата, пакрытая крыламі ластавак,
Асталася за мной, —
Як жа мне не азірнуцца назад,
Нават калі б я застыў
Слупом солі?*

М. Танк. Парог, вычасаны з успамінаў...

Часткі далучальнага перыяду вельмі часта звязваюцца толькі пры дапамозе інтанацыі, г. зн. як часткі складанага бяззлучнікавага сказа, і вызначаюцца адноснай самастойнасцю, не залежаць адна ад другой. Паніжэнне танальнасці змяшчае дадатковае паведамленне, якое мае сваёй мэтай вылучыць і падкрэсліць штосьці важнае з папярэдняй часткі або ўнесці пэўныя заўвагі адносна яе зместу. Часта ў паніжэнні перыяду знаходзяцца пэўныя вылучальна-ўзмацняльныя часціцы (*асабліва, нават*), якія служаць выразнымі граматычнымі паказчыкамі далучальных адносін. Усё адзначанае характэрна для складанага сказа, састаўныя часткі якога (блокі) звязаны паміж сабой бяззлучнікавай сувяззю і маюць далучальныя адносіны: 1. *Ён ніколі не дапускаў думкі, што ў жыцці можа не пашанцаваць, нават слова гэтага не было ў яго лексіконе (І. Шамякін).* 2. *Для яе не было блізкага нікога, нават Паўлусіка яна не ўспомніла, дзе ён і што з ім (Ц. Гартны).*

12) Перыяд *выніковы* тады, калі ў другой яго частцы (паніжэнні) заключаецца вывад, своеасаблівае абагульненне таго, аб чым ідзе гаворка ў другой частцы (павышэнні):

*Ты толькі намёк на чалавека,
Калі ва ўсім спадзяешся на маці;
Ты яшчэ — чезрць чалавека,
Калі ва ўсім спадзяешся на дружбу;
Ты толькі — паўчалавека,
Калі ва ўсім спадзяешся на любоў, —*

*І толькі тады ты становішся чалавекам, –
Калі ўсе могуць спадзявацца
На цябе.*

М. Танк. Ты толькі намёк на чалавека...

У паніжанай частцы вынікавага перыяду змяшчаюцца дадатковыя звесткі абагульняльнага характару адносна зместу павышанай часткі. Каб абагульненне было больш выразным і пераканаўчым, у паніжэнні голасу часта выкарыстоўваюцца словы або спалучэнні слоў з абагульняльным значэннем, якія ў большасці выпадкаў размяшчаюцца за злучнікам, часцей за ўсё ў якасці яго выступнага злучніка *і*. Даданая выніковая частка ў складаным сказе, як і паніжэнне танальнасці перыяду, змяшчае вынік адносна папярэдняй састаўной часткі гэтага сказа. Для абедзвюх канструкцый таксама характэрна ўжыванне аднолькавых злучнікаў. Адзначанае можна пацвердзіць наступнымі прыкладамі: *1. Гэтая работа патрабуе яшчэ многіх змен і паправак, патрэбна праверка на практыцы, і гэта толькі яшчэ пачатак (Э. Самуілёнак). 2. Уздыдзе месяц, асвеціць наваколле – і толькі тады ўсё тут зменіцца, павесялее (А. Кулакоўскі).*

13) Перыяд *прэдыкатыўны* – дзейнік і выказнік якога знаходзяцца ў розных частках:

*Толькі я, звездаўшы ўсё:
Сцюжу, няволю, астрогі,
Попел разбураных сёл
І франтавыя дарогі,
Скіб узараных цяпло,*

*Смак набрынялай чарэшні,
Дружбы, кахання святло,
Сілу магутную песні,—
Быць чалавекам я рад.*

М. Танк. Быць чалавекам я рад...

Такі перыяд па сваёй структуры часцей за ўсё з'яўляецца складаным сказам, радзей – простым і моцна развітым (“Толькі я, звездаўшы ўсё...” М. Танка, “Наш дзень” А. Пысіна і інш.), але дзейнік і выказнік гэтага перыяду, як адзначалася вышэй, знаходзяцца ў розных частках. Перыяд такога тыпу можна параўнаць са сказам, дзейнік і выказнік у якім разрываюцца або іншымі членамі сказа, або даданай часткай: *1. Я на кожным ветраным паўстанку, паўз які шляхі мае вядуць, усё шукаю поглядам смуглянку, усё баюся, каб не прамінуць (А. Жаўрук). 2. Ты, – памножаная на неба і падзеленая на страх, – здабываеш са смутку срэбра старажытных вясельных драм (Л. Дранько-Майсюк).*

Аднак варта адзначыць, што паніжэнне танальнасці перыяду, нягледзячы на яго разнавіднасці, заўсёды характарызуецца наяўнасцю адцення выніку. І гэта апраўдана, бо менавіта ў паніжэнні тону аўтар падводзіць своеасаблівае падгульненне сказанага ў павышэнні.

Выкарыстанне той ці іншай разнавіднасці перыяду залежыць ад тэмы і мэты твора, ад таго, якую праблему закранае аўтар, якія сродкі ён лічыць найбольш прыдатнымі для эмацыянальнага ўздзеяння на рэцыпіента.

Адметная структура, лагічнасць і паслядоўнасць разважання, паўната і завершанасць выражэння думкі, эмацыянальнае ўздзеянне на рэцыпіента, рытмічнасць і музыкальнасць гучання, характэрныя для кожнага перыяду, прывабліваюць чытача, уздзейнічаюць на яго, прымушаюць задумацца над праблемамі, узнятымі аўтарам. Пералік фактаў, падзей, апісанняў, якія прыводзяцца ў павышэнні інтанацыі, інтрыгуюць, паступова пераконваюць чытача ў справядлівасці аўтарскіх разважанняў. Менавіта перыяд сродкамі роднай мовы здольны найбольш яскрава перадаць шчырасць аўтарскіх пачуццяў і перажыванняў, апісаць прыгажосць роднага краю, даць магчымасць паразважаць над вечнымі праблемамі, якія хвалявалі, хвалюць і будуць хваляваць чалавецтва.

ЛІТАРАТУРА

1. *Гаўрош Н.* Пэрыяд – асобая сінтаксічная канструкцыя // Роднае слова. – № 6. – 2002. – С. 52-57.
2. *Ожегов С. И.* Словарь русского языка. – М., 1990. – С. 511.
3. *Розенталь Д. Э., Теленкова М. А.* Словарь-справочник лингвистических терминов. – М., 1976. – С. 279.
4. *Сцяцко П. У., Гуліцкі М. Ф., Антанюк Л. А.* Слоўнік лінгвістычных тэрмінаў. – Мн., 1990. – С. 100-101.

SUMMARY

A connection between the periodos and the sentence is shown article, gives a classification of the periodos as a syntactical category is given.